

André Glucksmann
Derfor er bombetegningen
den bedste. Interview. Side 2

weekendavisen BØGGER

Nr. 6 10. - 16. februar 2006

Tegneserier
Alix, den tapre romer, slår til
igen. Side 13

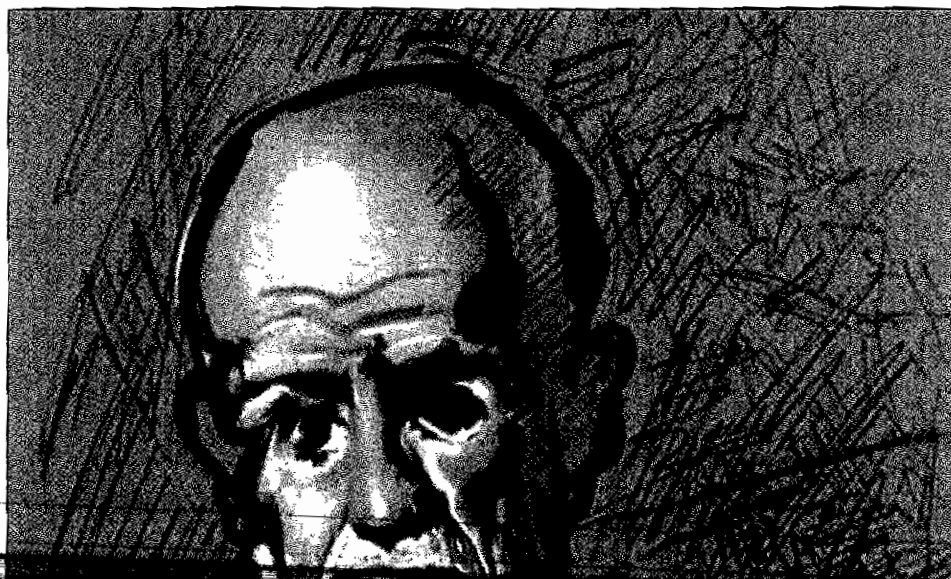
Brev fra fortiden. Er det muligt at befri menneskene fra krigens svøbe? Dette spørgsmål stillede Albert Einstein Sigmund Freud i 1932. Freuds svar har ikke mistet sin aktualitet i dag.

Hvad forhindrer krige?

Kære hr. Einstein

DA jeg hørte, at De havde til hensigt at opfordre mig til en tankeudveksling om, hvad man kan gøre for at fjerne krigens svøbe fra menneskene, blev jeg først forfærdet under indtryk af min – jeg havde nær sagt: vores – inkompetence, for det forekom mig at være en opgave for statsmænd. Men så forstod jeg, at De ikke rejste spørgsmålet som naturforsker og fysiker, men som menneskeven. Jeg kom i tanke om, at jeg ikke forventedes at komme med praktiske forslag, men blot skal angive, hvordan spørgsmålet krigsafværgelse viser sig for en psykologisk betragtning.

Det rigtige udgangspunkt for vor undersøgelse er sikkert forholdet mellem ret og magt. Må jeg erstatte ordet »magt« med det grellere, hårdere ord »vold«? Ret og vold er for os i dag modsætninger. Det er let at vi

bedst ved at volden besejrer modstanderen vedvarende, altså dræber ham.

Vi ved, at dette regime ændredes i løbet af udviklingen, der gik en vej fra volden til retten, men hvilken? Kun en eneste, mener jeg. Den gik over den kendsgerning, at den enes større styrke kunne udlignes gennem flere svages forening. »L'union fait la force«. Volden brydes af foreningen, de forenedes magt udgør nu retten i modsætning til den enkeltes vold. Vi ser, at retten er fællesskabets magt. Det er stadigvæk vold, klar til at vende sig imod hver enkelt, der sætter sig op imod den, den arbejder med de samme midler, har de samme formål; forskellen ligger faktisk blot i, at det ikke længere kun er den enkeltes vold, der sætter sig igennem, men fællesskabets. Men for at denne overgang fra vold til den nye ret skal udføres, skal en psykologisk betingelse opfyldes.

De fleres forening skal være bestandig vedvarende. Opstår den kun

Det rigtige udgangspunkt for vor undersøgelse er sikkert forholdet mellem ret og magt. Må jeg erstatte ordet »magt« med det grellere, hårdere ord »vold«? Ret og vold er for os i dag modsætninger. Det er let at vise, at det ene har udviklet sig af det andet, og hvis vi går tilbage til urbegyndelserne og ser, hvordan det først skete, så får vi problemets løsning uden besvær. Interessekonflikter mellem menneskene bliver principielt afgjort ved brugen af vold. Sådan er det i dyeriget, som mennesket ikke burde udelukke sig selv fra; hvad mennesket angår kommer der ganske vist meningskonflikter oveni, som strækker sig til abstraktionens højeste højder og synes at kræve en anden afgørelsesteknik.

I begyndelsen, i en lille menneskeflokk, afgjorde den stærkeste muskelkraft, hvem noget skulle tilhøre eller hvis vilje der skulle udføres. Muskelkraft forstærkes og erstattes snart af brugen af værktøj; den, der har de bedste våben eller anvender dem med mest snilde, sejrer. Med indførelsen af våbnet begynder den åndelige overlegenhed allerede at indtage den rå muskelkrafts plads; kampens endelige formål er det samme, den ene part skal, pga. de beskædigelser han påføres og lammelsen af hans kræfter, tvinges til at opgive sit krav eller sin protest. Det opnås

Freud tegnet af Dali.

men fællesskabets. Men tor at ænne overgang fra vold til den nye ret skal fuldbyrdes, skal en psykologisk betingelse opfyldes.

De fleres forening skal være bestandig, vedvarende. Opstår den kun med det formål, at bekæmpe den ene overmægtige, for derefter at falde fra hinanden, så ville intet være opnået. Den næste, der mente at være den stærkeste, ville igen tilstræbe et voldsherredømme, og spillet ville gentage sig i det uendelige. Fællesskabet skal bestå permanent, organisere sig, skabe forskrifter, der forebygger de frygtede opstande, indkalde organer, der overvåger overholdelsen af forskrifterne og lovene og står for udførelsen af de retmæssige voldshandlinger. Dermed, tror jeg, er det væsentlige allerede sagt: overvindelsen af volden gennem overdragelsen af magten til en større enhed, der holdes sammen af dens medlemmers følelsesbindinger. Alt derudover er præciseringer og gentagelser. (...)

ANVENDT på vor samtid giver det følgende resultat: en sikker forebyggelse af krige er kun mulig, hvis menneskene enes

FORTSÆTTES PÅ SIDE 12

FREMragende DEBUT AF JONAS BRUUN

JONAS BRUUN
DRIVJAGT
NYHED · KR. 249,-

JONAS BRUUN PROSADEBUTERER MED KRIMINALROMANEN DRIVJAGT

»Fremragende ... En elegant og dog rustikt slentrende jeg-fortælling ... Inciterende portræt af den dømoniske danske provins.« BO TAO MICHAELIS, POLITIKEN »En effektiv og mistænkelig gammelklog og -kynisk kriminalroman om, hvor morderisk der er ude på landet.« LARS BUKDAHL, WEEKENDAVISEN
»En finurlig historie, der leger med forbrydelsens elementer.« LARS OLE SAUERBERG, JYLLANDS-POSTEN

NYHED!

GYLDENDAL

LÆS MERE PÅ GYLDENDAL.DK

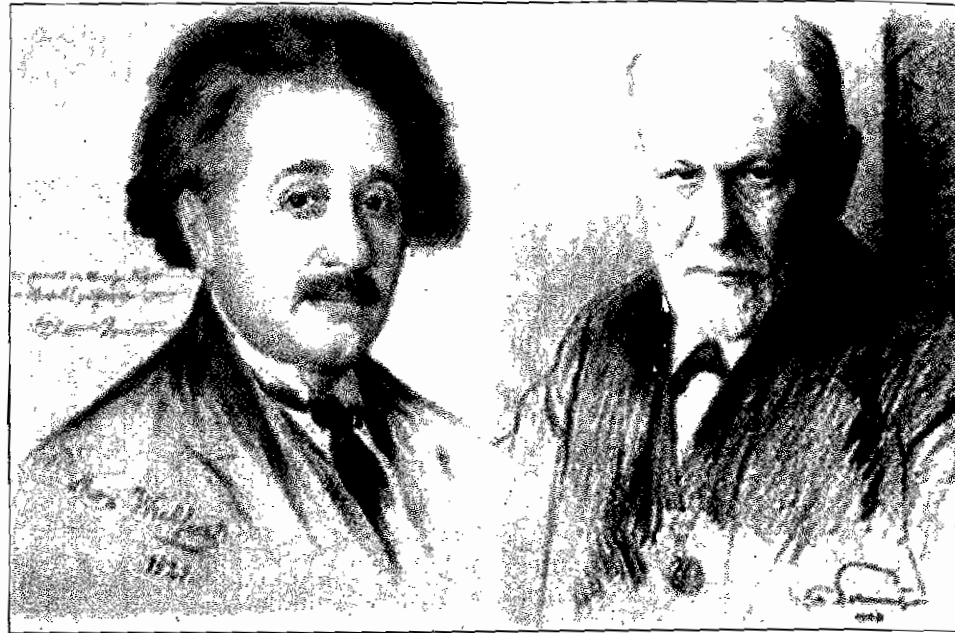
Hvad forhindrer krige?

FORTSAT FRA FORSIDEN

om at indsætte en centralmagt, som får overdraget domsmagten i alle interessekonflikter. Her er der åbenbart samlet to fordringer: at der skabes en sådan overordnet instans og at den gives den påkrævede magt. En af delene alene ville ikke nytte noget. Nu er Folkeforbundet tænkt som en sådan instans, men den anden betingelse er ikke opfyldt; Folkeforbundet har ikke sin egen magt og kan kun få den, hvis den nye forenings medlemmer, de enkelte stater, afstår den deres magt. Men det er der vist ingen udsigt til for tiden.

Det ville være en total mangel på forståelse af Folkeforbundet som institution, hvis man ikke gør sig klart, at der her er tale om et forsøg, der ikke ofte - måske aldrig i denne udstrækning - er blevet povet i menneskehedens historie. Det er et forsøg på at tiltage sig autoritet - dvs. tvingende indflydelse - der normalt beror på besiddelse af magt, gennem påkaldelsen af bestemte ideelle indstillinger. To ting holder sammen på et fællesskab: voldens tvang og medlemmernes følelsesbinding - identifikation er den tekniske term. Bortfalder det ene punkt, så kan det andet muligvis opretholde fællesskabet. Ideerne har naturligvis kun betydning, hvis de giver udtryk for vigtige ligheder blandt medlemmerne. Spørgsmålet er imidlertid, hvor stærke de er.

”Så længe der er riger og nationer, der er rede til hensynsløs tilintetgørelse af andre, skal de andre være rustet til krig.”

Fysikeren Albert Einstein (1879-1955). Psykoanalytikeren Sigmund Freud (1856-1939).

laritet slet ikke står mål med dens betydning. Med et vist opbud af spekulation er vi nemlig kommet til den opfattelse, at denne drift arbejder i ethvert levende væsen og bestræber sig på at opløse det og føre livet tilbage til den livløse materies tilstand. Den fortjener i sandhed navnet dødsdrift, mens de erotiske drifter repræsenterer bestræbelserne mod liv. Dødsdriften bliver til destruktionsdrift, idet den ved hjælp af særlige organer vendes udad, mod objekterne. Det levende væsen bevarer så at sige sit eget liv ved, at det tilintetgør fremmed liv.

Men en del af dødsdriften bliver ved med at være virksom i det levende væsens indre, og vi har forsøgt at udlede et større antal normale og patologiske fænomener fra inderliggørelsen af destruktionsdriften. Vi har sågar begået det kætteri at forklare vor samvitigheds opståen med, at aggressionen vendes indad. De forstår, at det slet ikke er ufarligt, hvis denne proces udføres i alt for stort omfang, det er direkte usundt, mens vendingen af disse drifter udad til destruktionsaf-

sådanne fællesfølelser, identifikationer. En stor del af det menneskelige samfunds opbygning hviler på dem.

Fra Deres klage over misbrug af autoritet udleder jeg et andet vink til, hvordan man indirekte kan bekæmpe krigstilbøjeligheden. Det er en del af menneskets medfødte og uudrydelige ulighed, at de indeles i førere og afhængige. De sidste udgør det altovervejende flertal, de har brug for en autoritet, der træffer beslutninger for dem, som de ellers underkaster sig betingelsesløst.

Her skulle man sætte ind og opdrage en overklasse af selvstændigt tænkende mennesker, der ikke kan intimideres, som kæmper for sandheden og som skal stå for ledelsen af de uselvstændige masser. At statsmagtens overgreb og kirkens tankeforbud ikke er gunstige for et sådant opdrag, behøver man ikke engang at bevise. Den ideale tilstand ville naturligvis være et fællesskab af mennesker, der har underkastet deres driftsliv fornuftens diktatur. Intet andet ville kunne fremkalde en så fuldkommen og modstandsdygtig for-

”Ret var oprindelig rå vold og heller ikke i dag kan vi undvære voldens støtte.”

bejde og så videre. Også at krigen i dens nuværende skikkelse ikke giver mulighed for at opfylde det gamle helteideal, og at en fremtidig krig, som følge af ødelæggelsesmidlernes perfektionering, ville medføre udryddelsen af den ene eller måske begge parter.

Alt dette er sandt og synes at være så ubestrideligt, at man kun kan undre sig over, at krigsførelsen endnu ikke er forkastet gennem en almenmenneskelig overenskomst. Man kan ganske vist diskutere enkelte af disse punkter. Det er tvivlsomt, om fællesskabet ikke også skal have en ret til den enkeltes liv; man kan ikke fordømme alle krige i lige høj grad; så længe der er riger og nationer, der er rede til hensynsløs tilintetgørelse af andre, skal de andre være rustet til krig. Men vi vil gå hurtigt hen over alt dette, det er ikke den diskussion, De opfordrede mig til. Jeg har noget andet for øje; jeg tror, at grunden til, at vi oprøres over krigen, er, at vi ikke kan andet. Vi er pacifister, fordi vi er nødt til at være det af organiske grunde. Derfor har vi let ved at retfærdiggøre vores indstilling gennem argumenter.

Dette kan vel ikke forstås uden nærmere forklaring. Jeg mener følgende: I umiddelbare tider for kulturuvaldningens proces trukket hen over menneskene. De ved, at menneskene har underkastet sig dem, og de kan vi måske om det endelige, men de vil ikke lade sig styre af dem. De vil have deres egen vilje og deres egen ret. De vil have deres egen mening og deres egen sandhed. De vil have deres egen ret og deres egen sandhed. Det er lettere at lade sig styre af dem, hvis man ikke har deres egen vilje og deres egen ret. Men menneskenes udelættelse, for den hæmmer den seksuelle funktion på mere end en måde, og allerede nu til dags formerer ukultiverede racer og underudviklede lag i befolkningen sig stærkere end højtkultiverede.

Måske kan denne proces sammenlignes med domestikeringen af visse dyrearter; utvivlsomt medfører den kropslige forandring

andre, skal de andre være rustet til krig.

I vor tid er der ingen idé, som man kan tiltro en sådan forenende autoritet. Det er jo kun alt for tydeligt, at de nationale idealer, der styrer folkene i dag, trækker i modsat retning. Det ser altså ud til, at forsøget på, at erstatte reel magt med ideernes magt selv i dag er dømt til at slå fejl. Det er en fejl i beregningen, hvis man ikke tager hensyn til, at ret oprindelig var rå vold og heller ikke i dag kan undvære voldens støtte.

De undrer Dem over, at det er så let at begejstre mennesker for krig, og formoder, at der er noget virksomt i dem, en drift mod had og tilintetgørelse, der imødekommer den form for ophidsende agitation. Jeg kan kun erklære mig fuldkommen enig med Dem. Vi tror på eksistensen af en sådan drift og har netop i de senere år bestræbt os på at studere dens ytringer. Må jeg i den anledning foredrage Dem et stykke af driftslæren, som vi i psykoanalysen er kommet frem til efter megen famlen og vaklen?

Vi antager, at menneskets drifter kun kan være af to slags; enten dem, der vil bevare og forene, vi kalder dem erotiske, helt i overensstemmelse med betydningen af eros fra Platons *Symposion*, eller seksuelle med bevidst overtræk på det populære seksualitetsbegreb – og andre, som vil ødelægge og dræbe; dem sammenfatter vi som aggressionsdrift eller destruktionsdrift: som De ser, er dette kun en teoretisk forklarelse af den verdenskendte modsætning mellem kærlighed og had, der måske står i en slags urforhold til polariteten mellem tiltrækning og frastødning, som spiller en rolle på Deres område. Nu skal vi ikke være for hurtige med at dømme om godt og ondt. Den ene af disse drifter er lige så uundværlig som den anden, livets fænomener opstår af deres virkninger i fællesskab og fjendskab. Nu ser det ud til, at ingen af disse drifter næppe nogensinde kan være virksom i isolation, den ene er altid i et vist omfang forbundet med den anden.

JEG frygter at misbruge Deres interesse, som jo gælder forebyggelsen af krig, ikke vore teorier. Alligevel vil jeg gerne dvæle et øjeblik ved vores destruktionsdrift, hvis popu-

normale og destruktionsdriften. Vi har sågar begået det kætteri at forklare vor samvittigheds opståen med, at aggressionen vendes indad. De forstår, at det slet ikke er ufarligt, hvis denne proces udføres i alt for stort omfang, det er direkte usundt, mens vendingen af disse drivkræfter udad til destruktion aflaster det levende væsen, virker velgørende. Dette tjener til en biologisk undskyldning for alle de hæslige og farlige tendenser, som vi kæmper imod. Af det ovenstående kan vi til vores formål konkludere, at det er udsigtsløst at ville afskaffe menneskets aggressive tilbøjeligheder.

I lykkelige områder af verden, hvor naturen i rigt mål stiller alt det til rådighed, som mennesket har brug for, skal der findes folkestammer, hvis liv forløber i sagtnodig blidhed, hvor tvang og aggression er ukendte størrelser. Jeg kan næsten ikke tro det, jeg ville gerne vide mere om disse lykkelige. Og så bolsjevikkerne håber, at de kan få den menneskelige aggression til at forsvinde ved at garantere tilfredsstillelsen af de materielle krav og derudover skabe lighed mellem fællesskabets medlemmer.

Jeg mener, det er en illusion. Foreløbig er de omhyggeligt bevæbnede og holder ikke mindst sammen på deres tilhængere gennem had mod alle, der står udenfor. I øvrigt drejer det sig ikke, som De selv bemærker, om at eliminere den menneskelige aggressionstilbøjelighed fuldstændig; man kan forsøge at aflede den så vidt, at den ikke behøver at udtrykke sig i krig.

I vor mytologiske driftslære kan vi let finde en formel for de indirekte veje til bekæmpelse af krigen. Hvis beredvilligheden til krig er en udstrømning af destruktionsdriften, så er det nærliggende at gå i forbund med denne drifts modspiller, eros. Alt, hvad der skaber følelsesbindinger mellem menneskene, virker imod krigen. Disse bindinger kan være af to slags. For det første et forhold som til et kærlighedsobjekt, også selv om det er uden seksuelle mål.

Psykoanalysen behøver ikke at skamme sig over at tale om kærlighed her, for religionen siger det samme: Elsk din næste som dig selv. Det er let at kræve, men svært at opfylde. Den anden slags følelsesbinding er identifikation. Alt, hvad der skaber betydelige ligheder mellem menneskene, fremkalder

overgreb og krigen falder ind i den naturlige rækkefølge for et sådant opdrag, behøver man ikke engang at bevise. Den ideale tilstand ville naturligvis være et fællesskab af mennesker, der har underkastet deres driftsliv fornuftens diktatur. Intet andet ville kunne fremkalde en så fuldkommen og modstandsdygtig forening af menneskene, selv hvis man gav afkald på følelsesbindingerne mellem dem. Men det er sandsynligvis et utopisk håb. De andre veje til en indirekte forhindring af krigen er sikkert mere farbare, men de giver ikke løfte om hurtig succes. Man tænker ikke gerne på møller, der maler så langsomt, at man kan dø af sult, før man får mel.

Vi har sågar begået det kætteri at forklare vor samvittigheds opståen med, at aggressionen vendes indad.

SOM De ser, kommer der ikke meget ud af det, når man beder en verdensfjern teoretiker om råd i påtrængende praktiske spørgsmål. Bedre var det, om man i hvert enkelt tilfælde koncentrerede sig om at møde faren med de midler, der ligger lige for hånden. Men jeg vil gerne gå ind på endnu et spørgsmål, som De ikke rejser i Deres brev og som har min særlige interesse. Hvorfor bliver vi så oprørte over krigen, De og jeg og så mange andre, hvorfor accepterer vi den ikke som endnu en af livets mange pinlige nødsituationer? Den ser jo ud til at være naturlig, biologisk vel begrundet, praktisk nærmest uundgåelig.

De skal ikke forærdes over min problemstilling. For undersøgelsens skyld har man måske lov til at påtage sig en overlegenheds maske, som man ikke råder over i virkeligheden. Svaret vil være, fordi hvert menneske har en ret til sit eget liv, fordi krigen tilintetgør håbefulde menneskeliv, bringer det enkelte menneske ud i situationer, der nedværdiger ham, tvinger ham til at myrde andre, hvilket han ikke vil, ødelægger kostbare materielle værdier, resultat af menneskear-

den seksuelle attraction på mere end de, og allerede nu til dags formerer ukultiverede racer og underudviklede lag i befolkningen sig stærkere end højkultiverede.

Måske kan denne proces sammenlignes med domesticeringen af visse dyrearter; utvivlsomt medfører den kropslige forandringer; man er endnu ikke blevet fortroelig med den forestilling, at kulturudviklingen er en sådan organisk proces. De psykiske forandringer, der går hånd i hånd med kulturprocessen, er påfaldende og utvetydige. De består i en fremadskridende forskydning af driftsmålene og indskrænkning af driftsindskydelserne. Sensationer, der var lystfyldte for vore forfædre, er blevet indifferente eller sågar ulidelige for os; det har organiske grunde, hvis vore etiske og æstetiske idealer har ændret sig.

AF kulturens to karaktertræk synes to at være de vigtigste: styrkelsen af intellektet, der begynder at styre driftslivet, og inderliggørelsen af aggressionstilbøjeligheden, med alle dens fordelagtige og farlige følger. De psykiske indstillinger, som kulturprocessen påfører os, står i den grællste modsætning til krigen, derfor er vi nødt til at oprøres over den, vi tåler den simpelthen ikke mere, det er ikke blot en intellektuel og affektiv afvisning, det er en konstitutionel intolerance hos os pacifister, en til det yderste forstørret idiosynkasi.

Og det ser ud til, at krigens æstetiske forendringer ikke har meget mindre andel i vores forargelse end dens grusomheder.

Hvor længe skal vi vente på, at de andre også bliver pacifister? Det er ikke til at sige, men måske er det ikke noget utopisk håb, at disse to momenter indflydelse, den kulturelle indstilling og den berettigede angst for en fremtidskrigs virkninger, vil sætte en stopper for krigsførelsen inden for en overskuelig fremtid. Ad hvilke veje eller omveje kan vi ikke vide noget om. I mellemtiden har vi lov til at sige til hinanden: alt det, der fremmer kulturudviklingen arbejder også mod krigen.

Jeg hilser Dem hjerteligt og beder om forladelse, hvis mine udredninger har skuffet Dem.

Deres Sigm. Freud.

Oversat af Lars Christiansen.